

GEMEENTE
Schagen

Document	Archeologische Quickscan (definitief)
Plangebied	Haringhuizerweg 1, Schagen, gemeente Schagen
Adviesnummer	21051
Opsteller(s)	J. Leek (KNA Archeoloog Ma) & C.M. Soonius (senior-archeoloog)
Datum	11-03-2021

Advies	Vanaf ca. 60-80 cm –Mv is een Romeins niveau aanwezig. Behoud in situ is voor een groot deel van het plangebied te realiseren. Ter plaatse van te graven waterpartijen een beperkt onderzoek uitvoeren.
Vervolgtraject	Dubbelbestemming Waarde-Archeologie in de toekomst opnemen.

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Schagen (contactpersoon: J. Kaandorp) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot het plangebied Haringhuizerweg 1 in Schagen (afb. 1). Het plangebied omvat grasland direct ten oosten van de kruising Grotewallerweg – Haringhuizerweg met een omvang van 7575 m². In de toekomst zal het plangebied worden bebouwd met twaalf ecologische woningen en wordt een deel van de bestaande slotenpartij met 640 m² worden uitgebreid. De openbare ruimte wordt voorzien van parkeerplaatsen, groen en verharde wegen (afb. 2). Het maaiveld bevindt zich op ca. 0,35 m –NAP (bron: AHN3). Het is de bedoeling dat het bestaande maaiveld met ca. 0,25 m wordt verhoogd.

2. Bestemmingsplan en Beleidskaart archeologie

Het plangebied bevindt zich in het bestemmingsplan Bedrijventerrein Witte Paal (vastgesteld 25-06-2013).¹ Voor het terrein geldt een enkelbestemming wonen. Een dubbelbestemming Waarde-Archeologie is niet opgenomen. De beleidsnota Cultuurhistorie van de voormalige gemeente Schagen heeft als bijlage een beleidskaart.² Hoewel het plangebied de laatste eeuwen onbebouwd is gebleven, ligt het terrein op de beleidskaart binnen de categorie overig recent bebouwd gebied (SCHA120A). Het betreft het bebouwd deel buiten de historische kern van Schagen zonder (bekende) archeologische waarden (afb. 3).³ Dit betekent dat men pas rekening dient te houden met het aspect archeologie bij plannen groter dan 10.000 m². De beleidskaart archeologie heeft echter geen rekening gehouden met de mogelijke aanwezige resten binnen onbebouwde terreinen.

¹ NL.IMRO.0441.BPWITTEPAAL2012-OH01.

² Haakmeester & Visser-Poldervaart 2008.

³ Haakmeester & Visser-Poldervaart 2008, 79.

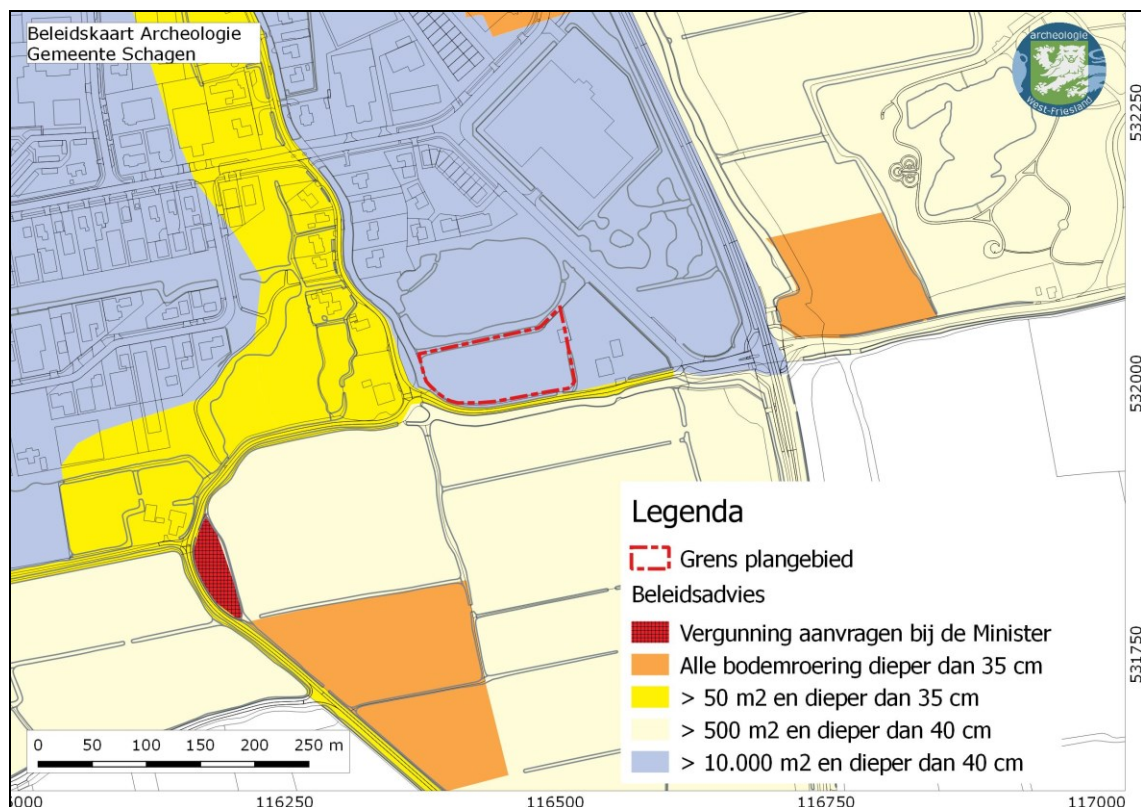
Momenteel is Archeologie West-Friesland bezig met een update van de beleidskaart archeologie. Op basis van het onbebouwd zijn van de kavel en de gaafheid kan gesteld worden dat het perceel beter gelijk getrokken kan worden met de het landelijk gebied aan de zuidzijde van Schagen, gekenmerkt door een voornamelijk oost-west gerichte verkaveling. De openheid van de polder is goed bewaard gebleven (SCHA064A). Voor dit gebied geldt een vrijstellingsgrens voor archeologisch onderzoek van 500 m² (lichtgeel op afb. 3).

Afbeelding 1. Ligging plangebied (rode stippellijn) op een luchtfoto uit 2018 (bron: PDOK).

Afbeelding 2. Voorlopig inrichtingsplan (noorden is boven).

Afbeelding 3. Ligging plangebied op de beleidskaart archeologie (2009).

3. Cultuurhistorische achtergrond

Het grondgebied van de gemeente Schagen is vanaf de vroege middeleeuwen permanent bewoond. Vanaf de 8ste eeuw na Chr. trokken ontginners het veen in. In eerste instantie werd het gebied vanuit veenstroompjes ontgonnen. Door de ontwatering van het veen klonk het veen in en oxideerde het, waardoor het maaiveld daalde en de zee meer vat kreeg op het land. De aanleg van terpen en dijken zorgde ervoor dat er blijvend gewoond kon worden in deze contreien.

Rond de stad Schagen is een groot aantal terpen bewoond en een aantal kleine gehuchten, zoals Keinse, Grotenwal en Avendorp, die ook op terpen zijn ontstaan. In 1985 heeft Frans Diederik een reconstructie gemaakt van het volledig verkavelde veen rond Schagen (afb. 4 en 5).

De gehuchten rond Schagen zijn gebouwd op terpen. De oudste bedijking van Schagen heet 'De Oude Caegh' (nummer 1 op afbeelding 4 en 5). Deze dijkkring dateert uit de 11de of 12de eeuw.⁴ Vanuit de 'Oude Caegh' is het eerder verdronken land van Schagen weer heroverd op de zee. Als tweede dijk is de dijkkring rond polder de Meer of Muggenburg en de Polder Schagen aangelegd. De Polder Schagen werd in het westen begrensd door de Grotewallen, in het zuiden door de Tjallewallerdijk en in het oosten door de Lutjewallen (afb. 5) en heeft nog de oorspronkelijk west-oost georiënteerde verkaveling.⁵ De polder Schagen werd door de Leets ontwaterd. De Leets heeft tijdens overstromingen zeewater gevoerd tot ver in het zuiden, waar de Muggenburgerweg en de Haringhuizerweg respectievelijk de eerste en tweede afdamming van de Leets zijn geweest.

In de Late Middeleeuwen waren er zeven buurschappen. De precieze plaats van de buurschappen is (nog) niet achterhaald en onduidelijk is of de kerk centraal ten opzichte van deze buurschappen

⁴ Danner e.a. 1994, pagina 21.

⁵ Wink e.a. 2013: 29.

gelegen was. Op 17de-eeuwse kaarten is een deel van de buurschappen terug te vinden, waaronder Grotewallen, gelegen ten westen van het plangebied (afb. 4 en 5).

Cultuurhistorische waarden in directe omgeving van het plangebied (afb. 6)

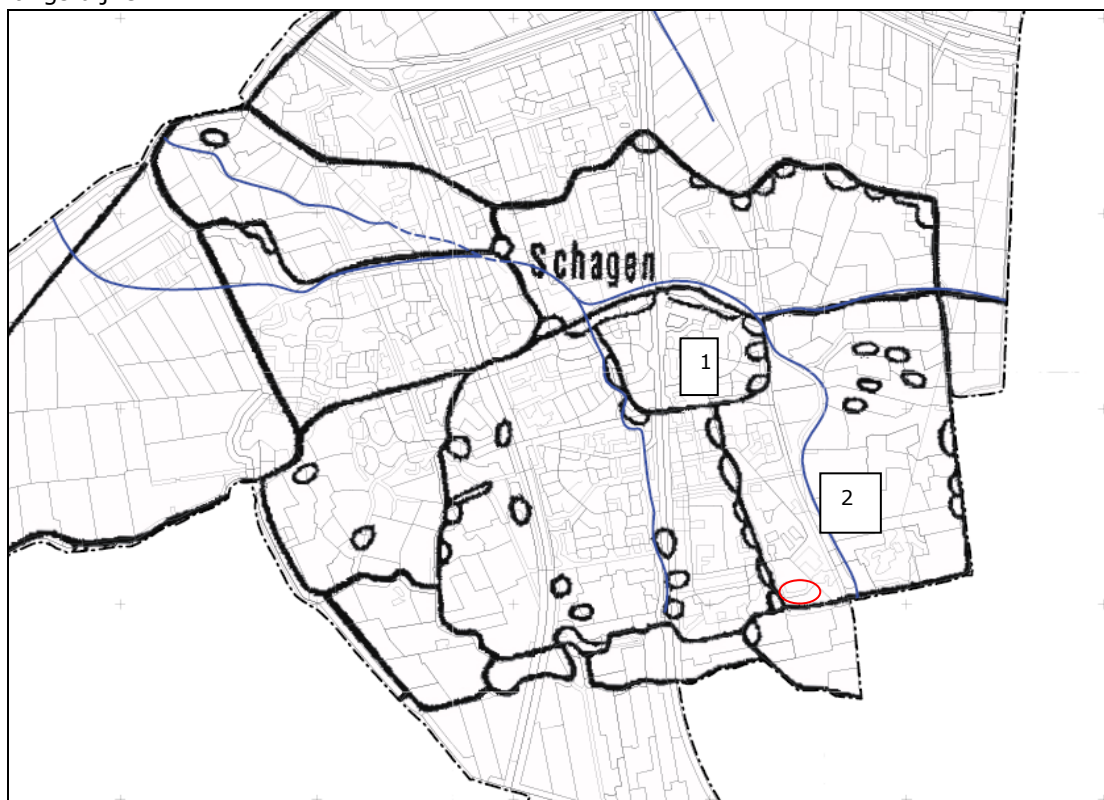
In het kader van de update van de archeologische beleidskaart zijn de cultuurhistorische elementen geïnterpreteerd.

Het plangebied ligt aan de Haringhuizerweg, een binnenwaterkerende dijk uit de Volle Middeleeuwen en is in recente tijden niet bebouwd geweest. Vanwege de reservering van het gebied als mogelijk bedrijventerrein heeft hier geen kavolverbetering plaatsgevonden in het kader van de ruilverkaveling Schagerkogge. Het ligt in de verwachting dat het plangebied sinds de Late Middeleeuwen tot Vroege Nieuwe Tijd in gebruik is als gras- en/of akkerland. Het plangebied wordt aan drie zijden begrensd door historische waterlopen.

Op afbeelding 6 staan drie stolpen aangeduid.⁶ De oudste stolp binnen dit kaartbeeld is de Wilgenhoeve aan de Grotwallerweg 48 (gebouwd in 1890).⁷ De Lolleburg aan de Grotwallerweg 48 is gebouwd in 1975 en de stolp aan de Haringhuizerweg 1 is volgens de beeldbank van de boerderijenstichting herbouwd in 2001.⁸

De stolpen bevinden zich op terpen en vormen samen met de nog aanwezige historische waterlopen, de Haringhuizerweg een mooi ensemble.

De bouw van ecologische woningen op deze locatie past in de middeleeuwse traditie van wonen langs dijken.

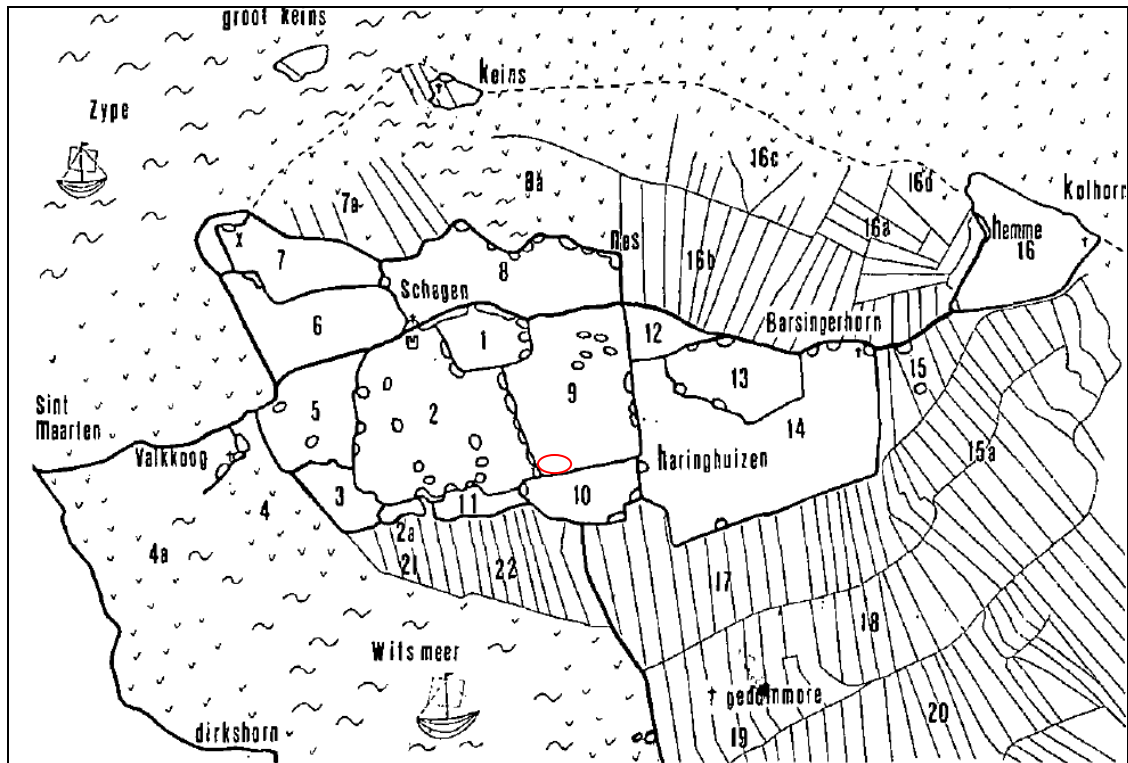

Afbeelding 4. Globale ligging plangebied (rode cirkel) op een tekening van de dijken, terpen en oude waterlopen rond 1100-1250 na Chr. (tekening Frans Diederik). 1: 'De Oude Caegh'. 2: 'De Polder Schagen', omsloten door de Grotewal (in het westen) en de Lutjewal (in het oosten). De Leets staat in blauw aangegeven.

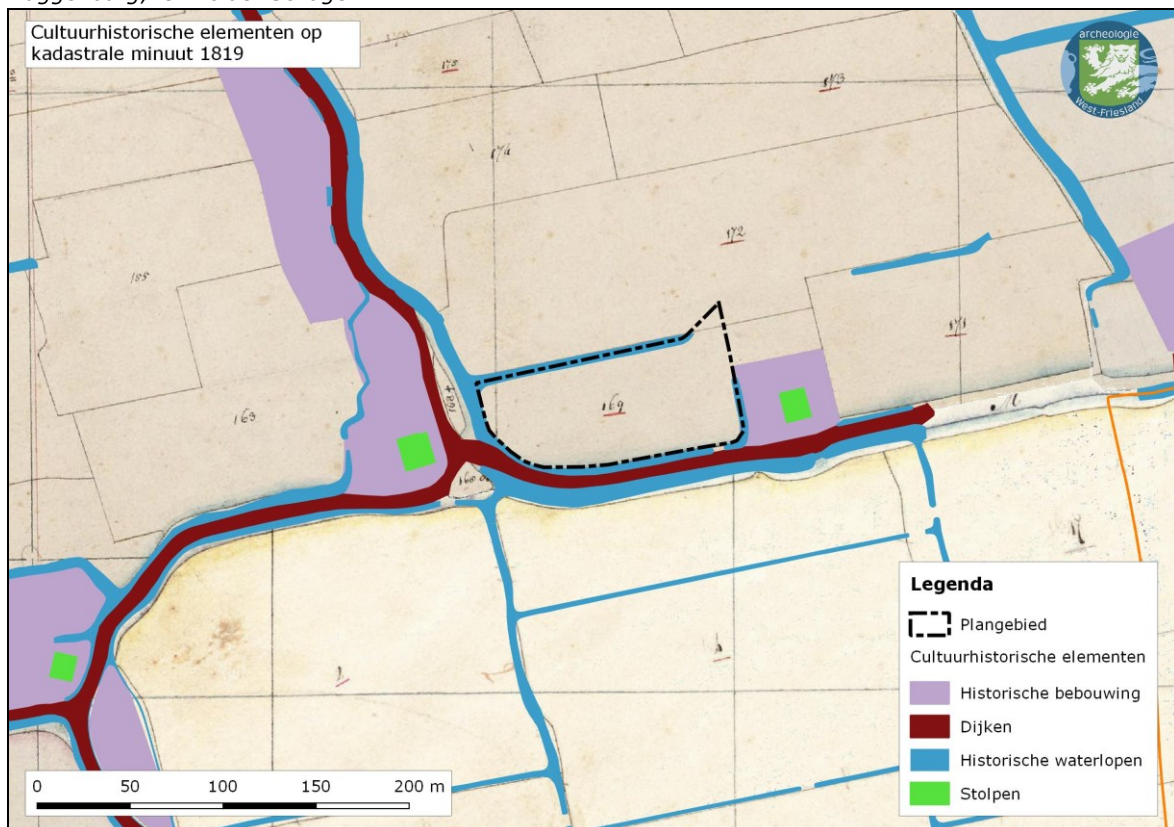
⁶ Beeldbank boerderijenstichting.

⁷ De meest westelijke stolp op afb. 6.

⁸ Nieuwbouw-woonstolp met bestaand vierkant op de plaats van de vorige stolp.

Afbeelding 5. Globale ligging plangebied (rode cirkel) op een reconstructie van gebied de Schagerkogge vlak voor de aanleg van de Westfriese Zeedijk (uit Diederik 1985). 1: Oude Kaag; 2: Polder de Meer of Muggenburg; 9: Polder Schagen.

Afbeelding 6. Uitsnede van het kadastrale minuutplan uit 1819 met daarop nog aanwezige cultuurhistorische elementen. Hierop is te zien dat het plangebied zich tussen historische bebouwing (op terpen) bevindt en deel uitmaakt van voormalig middeleeuwse landinrichting.

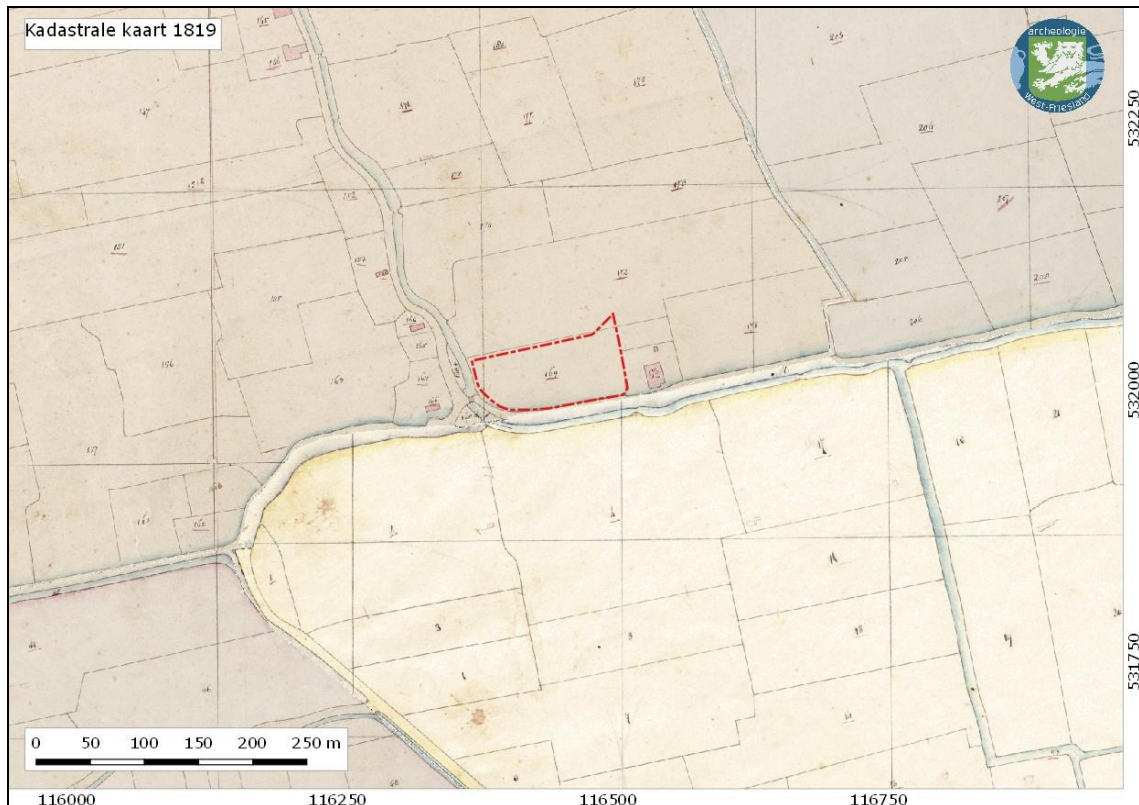
Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. De oudste kaart waarop het plangebied staat weergegeven, is afkomstig van de hand van Johannes Dou uit 1651-1654 (afb. 7). Op de uitsnede is het plangebied zichtbaar, dat direct ten oosten van het terpenlint langs de Grotewallerweg ligt. Het plangebied zelf is onbebouwd. Direct ten oosten van het plangebied ligt een losstaande terp. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is zichtbaar dat deze huisplaatsen tegenwoordig nog als verhogingen in het landschap zichtbaar zijn (afb. 5).

Op het kadastrale minuutplan uit 1819 is te zien dat onderhavig terrein nog steeds onbebouwd is en voor agrarische doeleinden wordt gebruikt (afb. 6).

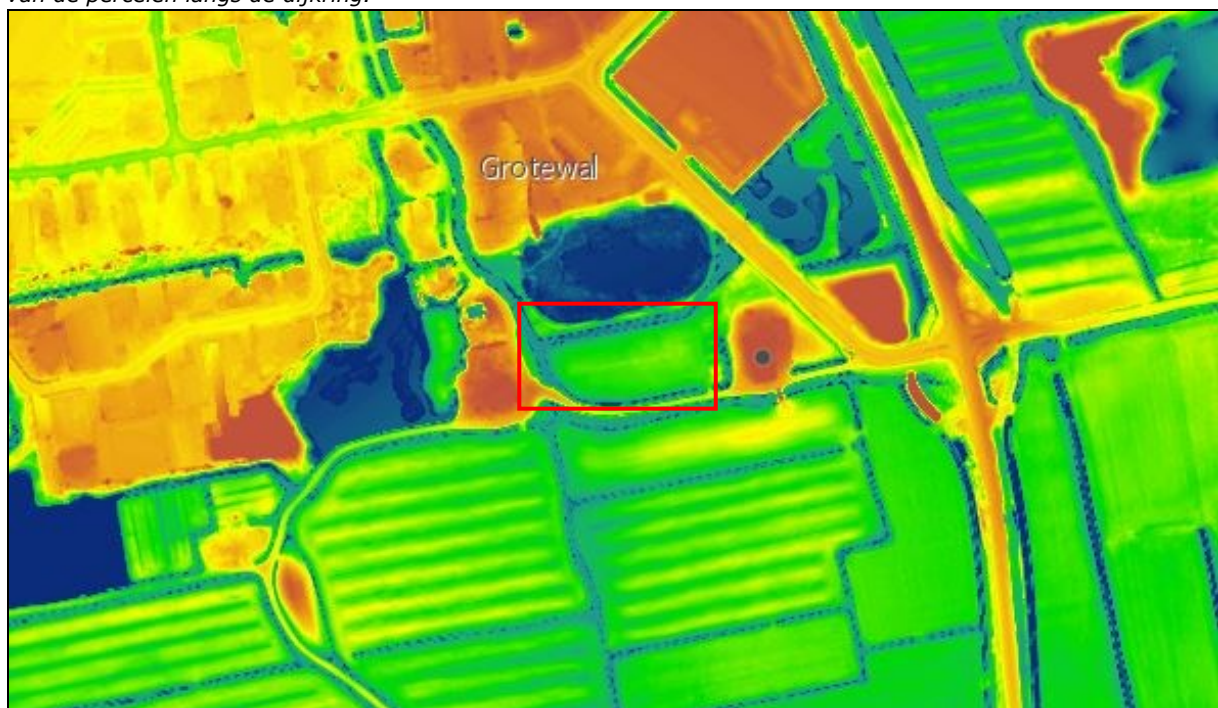
Het feit dat onderhavig plangebied niet is opgehoogd zoals de rest van industrieterrein Witte Paal en er nog maagdelijk bij ligt verhoogt de kans op een intact bodemprofiel aanzienlijk.

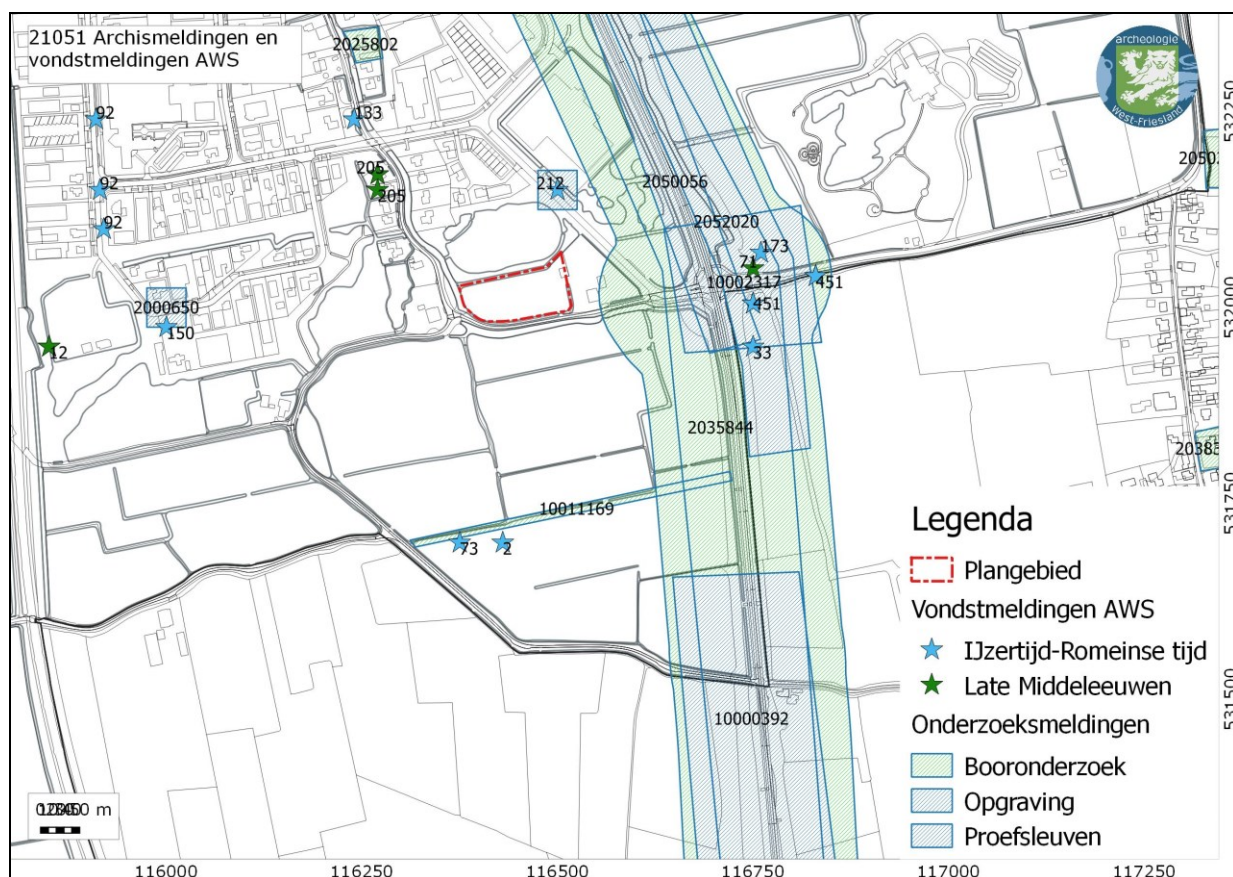
Afbeelding 7. Het plangebied (rode cirkel bij benadering) op een uitsnede van de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654. De Leets is duidelijk zichtbaar ten oosten van het plangebied.

Afbeelding 8. Plangebied (rode stippellijn) op de kadastrale minuutplan uit 1819. De terpen langs de Haringhuizerweg (onderdeel van de dijkringen rond Schagen) tekenen zich fraai af door de onregelmatige vorm van de percelen langs de dijkring.

Afbeelding 9. Uitsnede van het AHN. Binnen het kader ligt het plangebied. De rode vlekken eromheen zijn deels terpen uit de Middeleeuwen (vergelijk afb. 6 t/m 8). Ten noorden van de waterpartij is goed zichtbaar dat het Bedrijventerrein Witte Paal is opgehoogd.

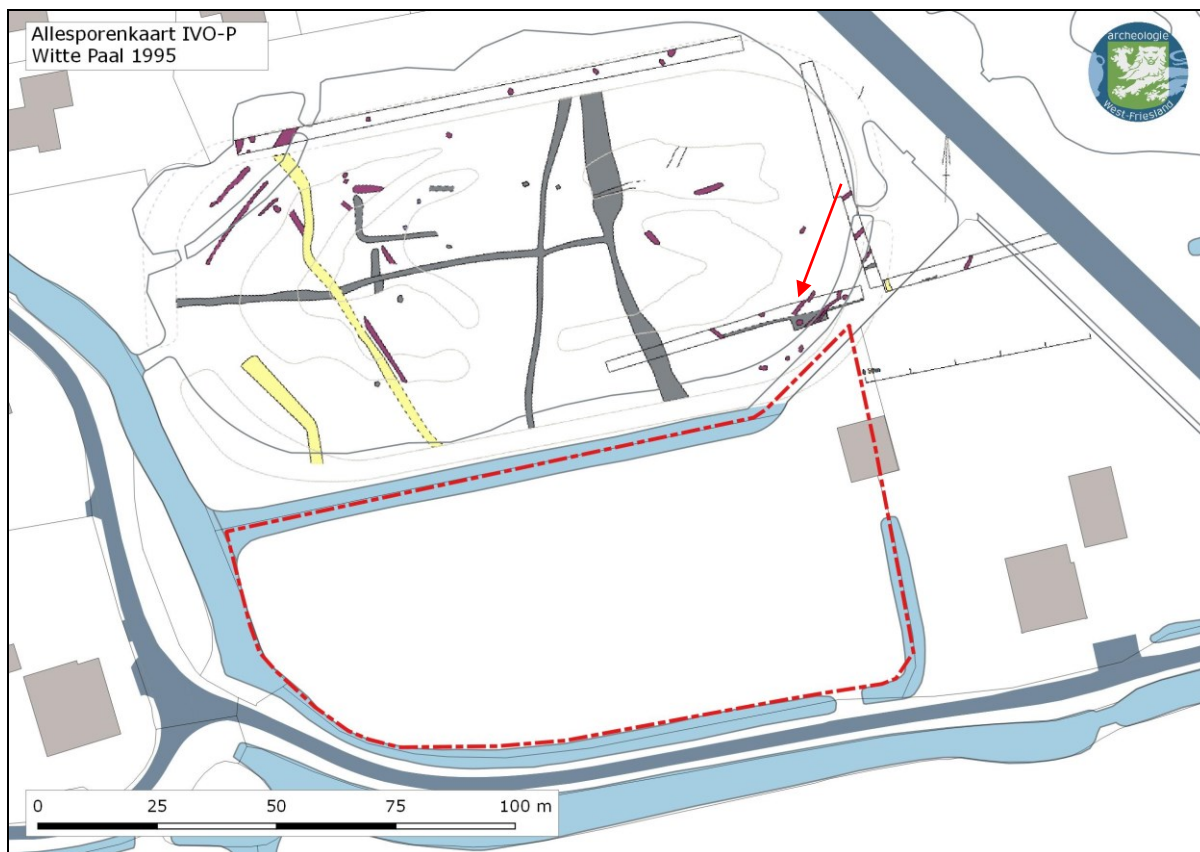

Afbeelding 9. Kaartje van plangebied (rode stippellijn) met daarop onderzoeksmeldingen. Ter hoogte van de kruising van de Haringhuizerweg en de N241 ligt onderzoekslocatie 3 (afb. 11).

4. Archeologisch onderzoek in de directe omgeving (afb. 9)

Direct ten noorden is door de ROB in 1994 een viertal proefsleuven gegraven ten behoeve van de aanleg van een waterpartij/ijsbaan juist ten noorden van het plangebied.⁹ In het gebied bevonden zich concentraties vondstmateriaal, greppels en kuilen uit de Romeinse Tijd (paars op afb. 10) op een diepte van ca. 0,8 m tot 1,2 m beneden maaiveld. De desbetreffende bewoningslaag bestond uit drie afzonderlijke lagen, waarvan één was afgedekt met een dun laagje klei afkomstig van een overstroming (afb. 10). Daarnaast zijn greppels uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd aangetroffen (donkergrijs op afb. 10). De waarnemingen ter plaatse van de aangelegde ijsbaan zijn niet vlakdekkend gedocumenteerd. Op basis van de waarnemingen in het sporenveld is de kans groot dat de sporen van bewoning uit de Romeinse Tijd door zullen lopen in het onderhavige plangebied. De sporen bevinden zich onder een middeleeuws kleidek dat vanuit de Leets is afgezet. De proefsleuven uit 1995 zijn aangelegd op locaties waar bij booronderzoek vondstmateriaal is aangetroffen (Bijlage 1). Uit de resultaten van het proefsleuvenonderzoek blijkt dat de grondsporen ook zijn aangetroffen in zones waar in het booronderzoek geen vondstmateriaal is aangetroffen

⁹.Archisnummer 2019640100: Duinen & Mauro 1995, 304.

Afbeelding 10. Plangebied (rode stippellijn) ten opzichte van Allesporenkaart proefsleuvenonderzoek ROB (Archisnummer 2019640100). Het profiel afgebeeld in afb. 13 van dit document bevindt zich ter hoogte van de rode pijl.

In 2014 zijn door Hollandia Archeologen ten behoeve van de herinrichting van de provinciale weg N241 tussen Schagen en Verlaat op meerdere locaties proefsleuven gegraven. Daar kwam eveneens een bewoningslaag uit de IJzertijd of Romeinse Tijd aan het licht. In de Late Middeleeuwen verscheen ten oosten van het plangebied een huisplaats met bij behorende waterput (afb. 11).¹⁰ In de zomer van 2017 in de Slikvenpolder ten zuiden van onderhavig plangebied door Archeologie West-Friesland een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.¹¹ Doel van het onderzoek was het toetsen van de hoge verwachting voor vindplaatsen uit prehistorie en Nieuwe Tijd en de diepteligging van de aanwezige archeologische waarden. Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek is duidelijk geworden dat de aanwezige archeologische resten aan de westzijde van het terrein uit de Romeinse Tijd zich vanaf ca. -0,85 m NAP bevinden (vanaf 25 cm beneden maaiveld).

De afgelopen decennia zijn door de Archeologische Werkgroep Schagen tal van vondstmeldingen en verschillende opgravingen gedaan rondom het onderhavige terrein. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om vondsten uit de IJzertijd-Romeinse Tijd en Late Middeleeuwen.

De meest bijzondere vondst bij de Witte Paal aangetroffen is een muntschat van meer dan 50 zilveren munten uit de 3de eeuw (afb. 12). De schat werd in 1992 met een metaaldetector na de voltooiing van bouwwerkzaamheden in het zuiden van de Witte Paal op verstoorde grond aangetroffen. De exacte vindplaats van de muntschat is tot vandaag onbekend.¹²

¹⁰ Archisnummer 3979931100: Griffioen 2016, 39.

¹¹ Archisnummer 3979931100: Van Leeuwen & Soonius 2017.

¹² Diederik 1993, 386.

Afbeelding 11. Allesporenkaart opgraving Locatie 3 langs de Leets. In geel zijn concentraties prehistorisch aardewerk aangegeven. De Leets is in grijs weergegeven en de middeleeuwse huisplaats in de rode tinten.

Afbeelding 12. De Romeinse muntschat gevonden bij de Witte Paal in 1992 (foto: Frans Diederik in Beleidsnota Archeologie Gemeente Schagen).

Op basis van vondstmeldingen en onderzoeksresultaten uit de directe omgeving van het plangebied geldt een zeer hoge verwachting voor resten uit de IJzertijd en Romeinse Tijd. Het plangebied is niet verstoord door bouwrijp maken.

De resten bevinden zich op een diepte tussen 0,8 m en 1,2 m -NAP onder een dunne bouwvoor en een middeleeuws kleipakket (afb. 14).

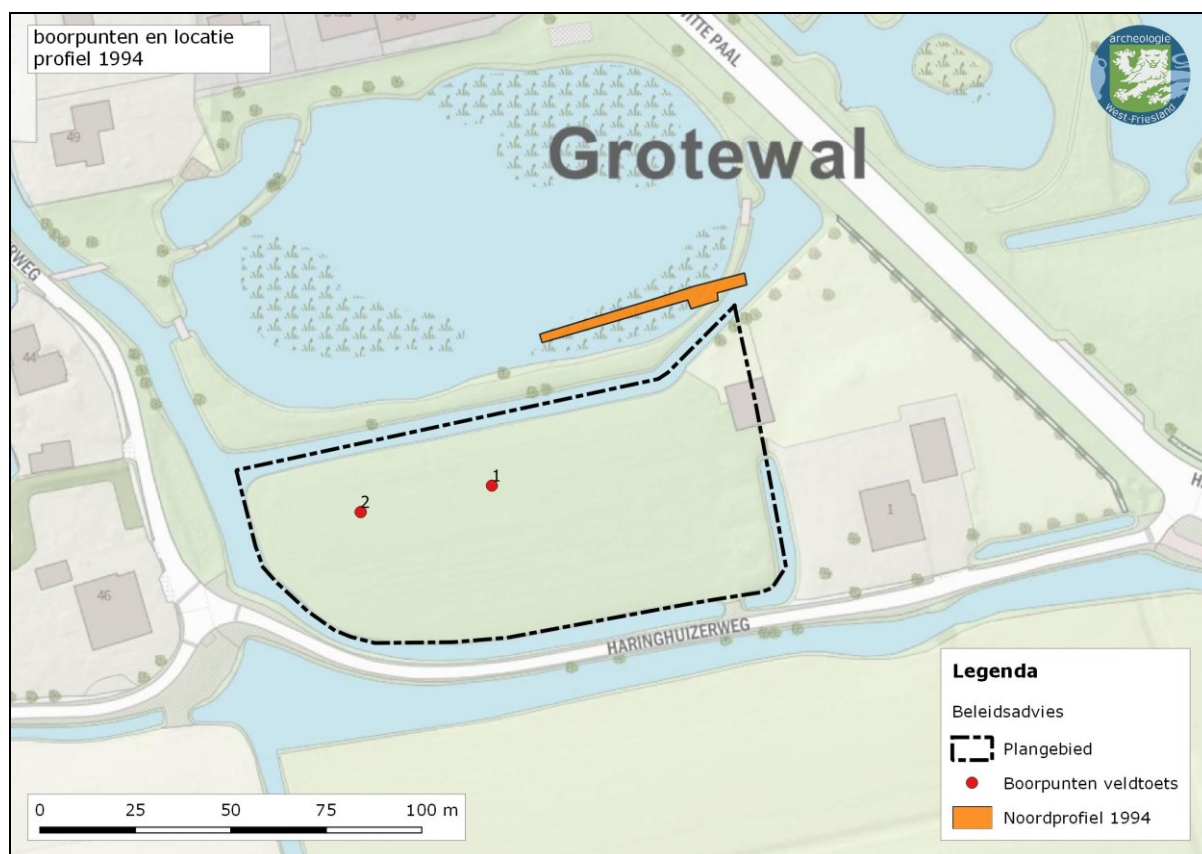
5. Veldtoets

Het milieukundig bodemonderzoek¹³ geeft onvoldoende inzicht in de opbouw van het bodemprofiel en bleek niet goed te koppelen aan het bodemprofiel dat in 1994 is opgetekend juist ten noorden van het plangebied.

Om de hoge archeologische verwachting te toetsen en te kijken op welk niveau de resten uit de Romeinse Tijd aanwezig zijn is op 8 maart 2021 een veldtoets uitgevoerd. Het profiel dat is gedocumenteerd in 1994 geeft een goed indruk van het oostelijke deel van het plangebied (afb. 13 en 14). Tijdens de veldtoets zijn twee boringen gezet. De dunne zode was nauwelijks te onderscheiden van het onderliggend middeleeuwse kleidek. In boring 1 is op een diepte van 90 cm – Mv een dunne geoxideerde veenlaag aangetroffen (afb. 15). Daarboven is een ca. 10 cm dikke donkergrijze humeuze kleilaag aanwezig die correspondeert met laag 3 b uit het noordprofiel. In boring 2 is de geoxideerde veenlaag op een diepte van 80 cm –Mv aangetroffen.

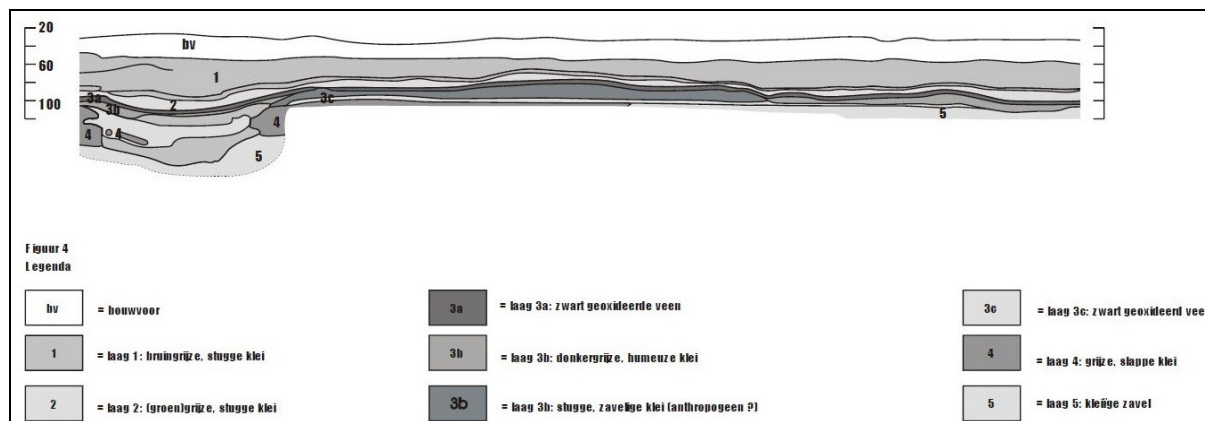
Op basis van de veldtoets kan gesteld worden dat het Romeinse niveau zich op een diepte bevindt van ca. 80 cm –Mv. Hierboven bevindt zich een goed conserverende middeleeuwse kleilaag.

De onder het geoxideerde veen aanwezige mariene afzettingen bestonden in boring 1 uit een sterk siltige kalkrijke klei met zandlagen. In boring 2 is een nauwelijks gerijpte sterk siltige klei aanwezig

Afbeelding 13. Boorpunten en locatie profiel uit 1994.

¹³ Elema 2020.

Afbeelding 14. Profiel proefsleuvenonderzoek ROB (Archisnummer 2019640100).

Afbeelding 15. Foto van guts met een deel van boring 1: links de oudere mariene afzettingen, in het midden het geoxideerde veenlaagje en aansluitend de donkergrijze kleilaag. Aan de rechterzijde van de foto is de bruinrijke roestige stugge middeleeuwse klei aanwezig.

6. Conclusie & advies

Het staat in de planning om binnen bestemmingsplan Haringhuizerweg 1 ten zuiden van bedrijventerrein de Witte Paal nieuwbouw te realiseren in de vorm van 12 ecologische woningen. De oppervlakte van het plangebied bedraagt 7.575 m² en blijft daarmee binnen de vrijstellingsgrens voor nader archeologisch onderzoek. Door middel van deze QuickScan is het aspect archeologie nader bestudeerd.

Op basis van de bestudeerde bronnen wordt geconcludeerd dat voor vindplaatsen uit de IJzertijd en Romeinse Tijd een zeer hoge verwachting geldt. De resten uit deze periode bestaan uit greppels, (paal)kuilen en mogelijk vloerniveaus. Een deel van de resten kan in de Middeleeuwen geërodeerd zijn. Dit was het geval bij het onderzoek op locatie 3 (juist ten oosten van de N241). Deze locatie ligt ter hoogte van de Leets. De resten uit de IJzertijd en Romeinse Tijd bevinden zich op een diepte tussen -0,5 m en -1,2 m NAP en liggen waarschijnlijk onder een middeleeuws kleidek met een dikte van ca. 0,4 m. Op basis van de veldtoets kan gesteld worden dat het Romeinse niveau zich binnen het plangebied op een diepte van ca. 80 cm –Mv bevindt.

Voor de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt een middelhoge archeologische verwachting voor percelingsloten (vergelijk afb. 10).

De beleidskaart archeologie uit 2009 heeft het plangebied onterecht onder overig bebouwd gebied geschaard en hier een vrijstellingsgrens voor archeologisch onderzoek van 1 ha aan gekoppeld. Het plangebied zou echter beter bij het regime van de Slikvenpolder kunnen worden gevoegd. Hier geldt een vrijstellingsgrens voor archeologisch onderzoek van 500 m².

Vanuit het gemeentelijk beleid wordt geadviseerd om archeologie-vriendelijk te bouwen, dat wil zeggen de bodem niet te verstoren. Een archeologie-vriendelijk bouwplan kan worden getoetst door Archeologie West-Friesland en dient te worden goedgekeurd door de gemeente Schagen.

Een niet **archeologie-vriendelijk bouwplan** houdt in dat de huidige situatie van de bodem zal worden verstoord tijdens het bouwproces. Onder bodemverstoring wordt in deze situatie onder andere verstaan:

- afgraven van de bovengrond (dieper dan 0,6 m –mv) ten behoeve van het bouwrijp maken van de gronden;
- het aanbrengen van een dicht gesteld palenplan;
- bodemsaneringen, tijdelijke uitplaatsing van vervuilde grond;
- het graven van sloten en andere ingravingen.

Vanuit de initiatiefnemer is aangegeven dat het plangebied ca. 25 cm zal worden opgehoogd. Hierdoor komt het archeologisch interessante niveau nog dieper te liggen en is behoud in situ van de archeologische resten binnen een groot deel van het plangebied mogelijk. Het voorlopige inrichtingsplan (afb. 2) laat echter zien dat er ook water zal worden gegraven. Hier is duurzaam behoud van de aanwezige resten niet mogelijk. Ter hoogte van de waterpartijen wordt daarom een **beperkt archeologisch onderzoek** aanbevolen. Dit kan met medewerking van de Archeologische Werkgroep Schagen.

7. Bronnen

AHN3 (www.ahn.nl)

Archis 3.0

Beeldbank Boerderijenstichting (www.boerderijenstichting.nl/beeldbank).

Danner, H.S., H.Th.M. Lambooy & C. Streefkerk.Die water keert. 800 jaar regionale dijkzorg in Hollands Noorderkwartier. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer.

Diederik, F., 1985. Tien jaar archeologisch onderzoek in Schagen en omgeving. In: Westerheem 34, 198-219.

Diederik, D., 1993. Schagen: Witte Paal: in *Archeologische Kroniek van Holland over 1993*, 386-388.

Duinen, A. van & G. Mauro, 1995. Schagen: Witte Paal Zuid-Oost: in *Archeologische Kroniek van Holland over 1995*, 302-304.

Eléma, A., 2020. Verkennend bodemonderzoek conform NEN 5740. Locatie: Haringhuizerweg naast 1 te Schagen. Projectnummer: 051003984. Vlam Bodemadvies BV, Petten.

Griffioen, A.A.J., 2016. Graven langs de Leets. Een archeologisch proefsleuvenonderzoek en een archeologische opgraving langs de N241 te Schagen, *Hollandia reeks* 562, Zaandijk.

Haakmeester, K.J. & M. Visser-Poldervaart, 2008. Beleidsnota Cultuurhistorie Schagen 2009. *SCENH-rapport cultuurhistorie* 104. Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Haarlem.

Leeuwen, J. van & C.M. Soonius, 2017. De Slikvenpolder in Schagen, gemeente Schagen. Een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek. *West-Friese Archeologische Notities* 22. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Wink, K., C.M. Soonius & G.H. de Boer, 2013. Verdieping Beleidsnota Cultuurhistorie Gemeente Schagen. Toelichting op de historisch-geografische waardenkaart. *RAAP-rapport* 2594. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Westfries Archief